

9. Májovci

- české země součástí **habsburské monarchie**, císařem František Josef I., politiku řídí kníže **Metternich** → politické rozpory → **revoluce 1848** → 1848–1859 **Bachův absolutismus** (byli jsme součástí Rakouska; mizely normy, zanikl parlament, hospodářské problémy)
- doba pro literaturu značně **nepříznivá** → útlum společen. a kultur. života, cenzura, zanikání novin, knihy vycházejí v omezené míře, lit. ovládají konzervativní autoři
- po pádu Bachova absolutismu (1859) nastává kulturní a společenská **obroda**
- **vznik spolků** Hlahol, Sokol; noviny a časopisy – Národní listy, Květy, Lumír, Světozor...
- K. H. Borovský ve vyhnanství
- velkého významu nabývá **divadlo**; realizace Tylovy myšlenky – budování Národního divadla
- koncem 50. let se objevují první pokusy o oživení literatury, začíná nová etapa české literatury
- **1858** vydán **almanach Máj**, jímž se jeho autoři („májovci“) hlásí k odkazu Máchy, jehož obdivují za kritiku společnosti
- skupina **Májovců**: **Hálek**, **Neruda**, **Světlá**, **Arbes**, Heyduk, Mayer, Sabina, Erben, Frič, Moravský
- **1860 Říjnový diplom** → Zemským sněmům dána vyšší pravomoc
- politika: **mladočeši** (Neruda...) – pokrokoví;
staročeši (F. L. Riegel...) – konzervativní

Program Májovců:

- o skutečnosti chtějí psát pravdivě a bez příkras (vliv realismu)
- nechtějí se vyhýbat ani sociálním problémům
- chtějí ve svých dílech poskytnout místo i pro kritiku společnosti
- rozhlížejí se po evropské literatuře (jako Mácha) a chtějí ji přiblížit českému čtenáři

Nové literární útvary:

fejeton – krátký lit. satirický útvar vyjadřující se k součas. problémům, „nevážně o vážném“, na stránce novin umístěn pod čarou

romaneto

křídová kresba – nový druh povídek: oprostěný děj, přesné místní zakotvení, prohloubená psychologie postav

Vítězslav Hálek /1835–1874/

- *Mělnicko
- nejvýraznější osobnost generace májovců

- poezie:

Večerní písně

- lyrika; vyznává se z milostného okouzlení, některé básně věnuje postavení básníka ve společnosti; stylizuje se do role národního pěvce a proroka

V přírodě I–III

- lyrika; cykly; filozofická úvaha o vztahu člověka a přírody, dává přednost přímému citovému prožitku

Pohádky z naší vesnice

- drobná epika; vzpomíná na vesnici, kde prožil dětství (dobře znal venkovské prostředí), smutné příběhy venkovských lidí

- próza:

Na statku a v chaloupce

- povídka; realistické zobrazení života, staví do protikladu charakterové vlastnosti a způsob života bohatých a chudých, ukazuje lásku (v chudé chaloupce) a nelásku (na statku)

- Jíra s otcem žijí v malé chaloupce, po smrti otce Jíra odchází pracovat na statek, zamiluje se do dcery Lenky, utečou spolu do chaloupky (macecha je nenávidí), sedlák je žádá, ať se vrátí

Poldík rumař

- křídová kresba; rumař = člověk, kt. odvážel stavební suť

Muzikantská Liduška

- povídka; Liduška miluje chudého muzikanta Toníka, ale nemůžou se vzít, musí si vzít bohatého sedláka, před oltářem mu ale uteče a hledá svého Toníka u každé muziky, ale nenachází → pomate se → „Muzikantská Liduška“

Jan Neruda /1834–1891/

- *Praha (Malá Strana); v Praze prožil celý svůj život
- všestranný autor – básník, prozaik, dramatik (neúspěšný), lit. a divadelní kritik, novinář
- z chudších poměrů
- život starého mládence, nenaplněná láska
- antiidylický, skeptický, ironický, sarkastický, cynický, jízlivý, přesto citlivý
- příznivěji byl přijat až generací ruchovsko-lumírovskou, pro niž se stal oprou i vzorem (pro současníky byl moc pesimistický)

- žurnalistika:

- přispíval do mnoha novin a časopisů, některé redigoval, psal fejtony (podepisoval Δ)

Výlet do kraje bídy

Kam s ním – tj. kam se starou slámou; dodnes aktuální

- próza:

Arabesky – jeho první povídková kniha

Trhani – povídka; námětem život dělníků budujících trať do Prahy, museli

trhat skály na stavbu, byli velmi chudí a také otrhaní

Povídky malostranské

- krátké povídky; odehrávají se na Malé Straně zhruba ve 40. letech 19. st.
- v mnohých povídkách vystupuje Neruda sám (*Týden v tichém domě, Večerní šplechty, Svatováclavská mše...*)
- v ostatních povídkách kritizuje lidské vlastnosti a ukazuje jejich možnost ublížit jiným lidem (*Doktor Kazisvět, Hastrman, Jak si nakouřil pan Vorel pěnovku...*)
- povídky se vztahují k jedné postavě/události – vyjma dvou „povídek rámcových“ (*Týden v tichém domě, Figurky*)

Týden v tichém domě

Veškerý děj se odehrává v domě U dvou slunců v Ostruhové ulici, v jednom z nejtěšších domů tiché Malé strany. Bavorové se zdá sen o nebožtíku otci, vypočítá si z něj tedy cifru a na tu vsadí. Tu noc také zemře slečna Žanýnka. Václav Bavor má dovolenou, na úřadě ale najdou jeho zápisky, jež psal pro sebe z nudy a s plnou otevřeností, a tak je z úřadu vyhozen. Bavor chce být novelistou, nechává si tedy radit od Loukoty. Ten jeho básni využije pro mladou Josefinku, kterou tajně miluje. Chce si ji vzít, ale tu se dozví, že si má Josefinka v neděli brát jiného. Lakmusová Loukotovi dohodí svou Klárku a ten si ji bude muset vzít. Matylda si má zase brát vojáka, ale přítelkyně Marie Baurová jí ho přebere – poví mu, v jak špatné finanční situaci Ebrovi jsou. Bavorová na svou vsazenou cifru vyhraje terno. Matylda se proto začne zajímat o jejího syna Václava Bavora, který se musel rozejít s Márinkou. Na pohřbu Žanýnky se totiž Bavorová s hospodskou pohádaly kvůli místu ve voze, a tak si nepřály, aby se jejich děti měly rády.

Přivedla žebřáka na mizinu

Žebřák Vojtišek je na Malé Straně velmi oblíbený, od každého dostane nějakou almužnu. Vždy chodí čistě oblékaný a nikdy nežebrá před kostelem a nikdy v neděli. Vypočítavá baba Miliónová ho jednou žádá, zda by nemohl žít spolu. Vojtišek odmítne. Pak se po Malé Straně rozřikne, že má pan Vojtišek za vodou (na Františku) dva domy a dvě dcery – slečny. Malostranští se proto namíchnou, že u nich žebřák dostává almužny a přitom je bohatý. Už mu nic nedají – jen stará dobrá Bavorová, ale Vojtišek odmítá. Už po malostranských něcho nežádá, ta lež ho mrzí. V zimě pana Vojtiška najdou zmrzlého na Oujezdě vedle kanonýrských kasáren (na úpatí Petřína).

Doktor Kazisvět

Doktor Heribert, který se stále vyhýbá lidem, se jednou připlete k pohřbu Schepelera. Pan rada vypadne z rakve a Heribert zjistí, že je živ. Uzdřaví ho, a tak může pan rada zase úřadovat. Nepotěšený Ostrohradský začne Heribertovi říkat doktor Kazisvět, protože jemu i Schepelerově tím překazil plány. Lidé ale Heriberta obdivují a začnou si jej znovu všimnout, on se jich však nadále straní. Tak se nakonec vžije jeho piezdívka doktor Kazisvět.

Hastrman

Pan Rybář bydlí u svých příbuzných Šajvlů v Hluboké cestě. Malostranské děti mu říkají Hastrman, protože miluje moře a navíc chodí oblékaný tak, že vypadá jako hastrman. Všichni jej mají v úctě a také si myslí, že je bohatý, jelikož má doma velkou sbírku různých kamínků. Hastrman se na jejich cenu jednou zeptá přírodovědce pana Mühlwenzela, ten mu ale poví, že jeho kamínky nejsou nijak cenné. Rybář je chce všechny vyházet z okna, když jimi není bohat, ale zeť Šajvl ho zarazí. At je prý dá radši dětem, je škoda jeho pracně nabytou sbírku vyházet – a že pro ně je přece bohat tím, že existuje.

- poezie:

Hřbitovní kvítí – první básnická sbírka; ironizuje vše „svaté“, hořký tón

Knihy veršů – druhá sbírka

Otci

Matičce

Vším jsem byl rád

Písně kosmické – básnická sbírka oslavující řád vesmíru a rozumu

Prosté motivy – sbírka osobní lyriky; rozdělena do čtyř částí nazvaných podle ročních období

Zpěvy páteční – 10 převážně elegických básní vydaných z Nerudovy pozůstalosti

Láska

Balady a romance

- básnická sbírka, za humorným účelem zaměněny balady a romance (zde: balada → veselý konec, romance → tragický konec)

1) lidské vztahy (Balada horská, Balada dětská)

2) charakteristika čes. národa a jeho vlastností (Balada česká, R. o Karlu IV.)

3) biblické náměty (Balada pašijová, Balada rajská)

Karolina Světlá /1830–1899/

- *Praha, Staré Město

- manžel narozen ve vesnici Světlá

- manželství ne příliš šťastné, silný citový vztah k Nerudovi

- její román řeší otázky národní, náboženské, filozofické, problémy manželství, svobody, společenské rovnosti a postavení žen

- „podještědské romány“:

Vesnický román – Antoš Jirovec se ožení s ovdovělou rychtářkou, u níž byl čeledínem; mají děti, manželství se však postupně rozpadá a nakonec je rychtářka opouští; začne se o ně starat Sylva, Antoš si ji chce vzít a dát tak dětem lepší matku → vše ale končí tragicky (rychtářka, Jirovcová i Antoš umírají)

Kříž u potoka – Evička se liší od ostatních – svou lásku nalézá v knihách; nejraději chodí čist ke starému kříži u potoka, kde se před monoha lety stala bratrovražda:

Potocký po návratu z vojny najde svou ženu se svým bratrem → zabije ho → událost se v rodině opakuje (opět dva synové) → tentokrát se ale u kříže zabije sama dívka a prokleje rod Potockých → bratrovraždy se stále opakují, může to změnit jen čistě smýšlející a milující dívka → Evičku žádá o sňatek muž z rodu Potockých a ona svolí, po roce ale neshody (Evička je vzdělanější, morální převaha, Potocký žárlí na dceru), Evička se zamiluje do jeho bratra, ale nakonec se vrátí k Potockému, ten se zase napraví → prokletí je zlomeno

Frantina – Frnatina je moudrá a spravedlivá → představitelkou obce; dozví se, že její milý je loupežník, musí ho zabít

Kantůrčice – hrdince říkají Kantůrčice (od slova kantor), protože nechodí k muzice a je velmi zbožná; zamiluje se do syna selky a vezmou se

Nemodlenci

- „pražské romány“:

Černý Petříček

Jakub Arbes /1840–1914/

Štrajchpuďlící

Mesiáš

Kandidáti existence

Svatý Xaverius

Newtonův mozek

Návraty k májovcům – filmová zpracování

Jan Neruda: Povídky malostranské (Týden v tichém domě...)

- film. zprac.: Pavel Háša (80. léta)

Vítězslav Hálek: Muzikantská liduška

- film. zprac.: Martin Frič (40. léta)